

Δασκαλογιάννης ο μάρτυρας της Κρήτης

Κώστα Δ. Παπαδημητρίου

Ιωάννης Βλάχος ή Δασκαλογιάννης (1722 / 1730 -1771),
από την Ανώπολη Σφακίων. Υπήρξε ο ηγέτης της πρώτης
οργανωμένης εξέγερσης των κατοίκων της Κρήτης.

Ο πόλεμος μαινόταν άγριος, εδώ και τέσσερα μερόνυχτα, στο Ξυλόδεμα, στα βουνά του Ασκύφου και στα λαγκάδια του Βαντέ της Κρήτης. Άνδρες απροσκύνητοι οι Σφακιώτες, γεμάτη μπαρούτι η καρδιά τους, φτέρωσαν, δεν άντεχαν άλλο τη σκλαβιά και ξεκίνησαν, τούτα τα θεριά, να πυρπολήσουν την Τουρκιά. Να την κάψουν ή να καούν.

Μα και της Τουρκιάς το πάθος ήταν ασυγκράτητο. Μαυρολόγησαν οι βουνοκορφές απ' τ' ασκέρια της και πολεμούσε αποφασιστικά να ξεπαστρέψει τούτη την παρανοϊκή γενιά των Σφακιανών που δεν τους άφηναν σε ησυχία να χαρούν τα αγαθά και τις ομορφιές τούτου του παραδεισένιου νησιού. Και την τέταρτη μέρα, το ξημέρωμα, οι Καστρινοί Τούρκοι πατούν το χωριό *Καλλικράτη*. Πάλεψαν όλη τη νύχτα, ποτίστηκε η γη με το αίμα τους, αυλάκι κύλησε στο χώμα, βούιζε ο τόπος απ τα βογγητά των πληγωμένων τους και τώρα ξεσπούσε η μανία τους στον άμαχο πληθυσμό. Μέχρι και τα δέντρα έκοβαν και τ' αμπέλια ξερίζωναν.

Για τους νεκρούς τους δε σκοτίζονταν. Τυχεροί θα ήταν και κείνοι γιατί γρηγορότερα απ' τους ζωντανούς θ' απολάμβαναν τα καλά του «παραδείσου» που τους «ετοίμασε» ο Μωάμεθ. Στο οροπέδιο του Ασκύφου μόνο άφησαν πεντακόσιους νεκρούς. Και στο

Ξυλόδεμα ολόκληρο σώμα ξολοθρεύτηκε κι ονομάστηκε ο τόπος εκείνος «*Τουρκόλακκος*».

Έμπαινε σε λίγες μέρες ο πρώτος μήνας του καλοκαιριού. Γλύκα μεγάλη ξεχύθηκε στο νησί. Σωροί τα πεπόνια και τα ροδάκινα στους κάμπους και η θάλασσα ήρεμη. Παντού χαρά θεού, μα οι Σφακιανοί περνούσαν μαύρες μέρες. Οι Τούρκοι πάτησαν το Ασκύφου και το χωριό *Νίμπρο*. Εκεί σφάχτηκε η μισή δύναμη των Σφακιανών. Και οι αγάδες πατώντας πάνω σε άταφα κουφάρια κατηφόρισαν κατά το χωριό *Κομητάδες*, ενώ οι εφτακόσιοι άνδρες του αρχικαπετάνιου **Δασκαλογιάννη**, κλεισμένοι στο λιμάνι του *Λουτρού*, χτυπούσαν από παντού. Οι μισοί έπεσαν και οι άλλοι μισοί πάσκιζαν να πουλήσουν το τομάρι τους, όσο πιο ακριβά μπορούσαν. «*Οι Αντίπαλοι*», γράφει ο ιστορικός, «*εμάχοντο μόνο με τα ξίφη... ίνα μη φονεύσωσι τους εαυτών έκαστοι. Η δεινή αυτή συμπλοκή διήρκησε περίπου τρεις ώρας χωρίς ν' ακουσθεί εκατέρωθεν ουδείς κρότος όπλου*».

Ύστερα η τουρκιά, κουρασμένη και αποδεκατισμένη, αποσύρθηκε. Εκατοντάδες οι νεκροί. Ακόμα περισσότεροι οι λαβωμένοι, που μόνοι τους πάσκιζαν βογγώντας να γιατροπορέψουν τις λαβωματιές τους. Ο Δασκαλογιάννης ταλαιπωρημένος, άυπνος και νηστικός, αποτραβήχτηκε παράμερα κι έπεσε σε βαθειά συλλογή.

Κι ο Μανούσακας, ο υπαρχηγός, ξεχωριστά και κείνος ξαπλωμένος, σκεφτόταν το χωριό του Νίμπρο που το έκαιγαν και το ξεθεμέλιωναν οι Τούρκοι κείνη την ώρα. Καίγονταν και πέρα οι Κομητάδες, ο *Βρασκάς*, ο *Βουβάς* κι όλα τ' άλλα χωριά ανατολικότερα. Την ίδια ώρα τελάληδες Τούρκοι βγήκαν σ' όλες τις γύρω βουνοκορφές και φώναζαν πως «*αν παραδοθεί ο Δάσκαλος (Δασκαλογιάννης) θα φύγουν κι αυτοί απ' τα Σφακιά και θα τ' αφήσουν λεύτερα. Κι αν πάει να προσκυνήσει δεν έχει να πάθει τίποτε, ούτε αυτός ούτε τα Σφακιά*».

Τ άκουσε ο Δασκαλογιάννης τούτα τα λόγια και αναταράχτηκε. Ανασηκώνεται και σφυρίζει σ' όλους τους καπεταναίους, καλώντας τους σε σύναξη. Κατασυγκινημένος τους μιλά: «*Οι Ρούσοι μας επροδόκασι, τους λέει. Οι Τούρκοι δε σταματούσι. Εγώ λέω να πάω, να γένει ένα τέλος*».

Όλοι αρνήθηκαν. Πόλεμο μέχρι θανάτου πρότειναν όλοι. Τ' απάντησαν:

-*Δάσκαλε, σωτηρία δεν υπάρχει. Μόνο τουφέκι μένει ώσπου να πεθάνουμε, ένας ένας.*

Δεν είχε τελέψει ακόμα η σύναξη, όταν μέσ' το σκοτάδι φάνηκε ένα παλικάρι. Ζήτησε να ιδεί τον αρχικαπετάνιο ξέχωρα.

-*Ήρθε η γυναίκα σου η Σγουρομάλλινη με τις κόρες σου στο λημέρι, του λέει.*

-*Είναι γερές, παιδί μου, επάθανε πράμα;* ρωτά ο καπετάνιος.

-*Όχι, Δάσκαλε, καλά φαίνονται.*

Στη στιγμή πατέρας, μάνα και κορίτσια έγιναν μια αγκαλιά κι έκλαιγαν.

-*Και γιατί φύγατε απ' το φαράγγι;* τις ρωτά ο Δασκαλογιάννης.

-*Δε μας θέλουν οι άλλες γυναίκες, πατέρα,* αποκρίνεται κλαίγοντας η Μαρία.

Βλαστημούνε γιατί ελλόγου σου φταις για το σκοτωμό.

-*Εσύ ξεσήκωσες τα Σφακιά,* προσθέτει η άλλη.

-Εγώ, ποιος άλλος φταίει, μονολόγησε ο Δασκαλογιάννης και σφούγγησε τα δάκρυα που κύλησαν από τα μάτια του.

Ύστερα ζήτησε από ένα παλικάρι να μεταφέρει τη φαμελιά του στα **Κρούσια**, πίσω απ' την **Ανώπολη** και να την εμπιστευτεί σ' έναν παλιό του βοσκό. Κι αυτός αποτραβήχτηκε κι έπεσε σε βαθειά συλλογή.

Με το ξημέρωμα της άλλης μέρας συνάχτηκαν πάλι τα τούρκικα ασκέρια και ξεχύθηκαν άλλα απ' το *Μουρί* κι άλλα απ' τον *Ομπρόσγιαλο*. Έπηξε το οροπέδιο. Οι επαναστάτες Σφακιανοί κουρασμένοι στις γύρω βουνοπλαγιές, έβλεπαν τους γενίτσαρους να μπαίνουν στην Ανώπολη να την καίνε και να τη διαγουμίζουν, ενώ οι τελάληδες τους επαναλάβαιναν: «*Αν παραδοθεί ο Δάσκαλος...*»

Τ' άκουγε ολοκάθαρα κι ο Δασκαλογιάννης. Μάντευε πως σίγουρα τα Σφακιά τα περίμενε ο αφανισμός. Ήταν όμως και βέβαιος, πως αν παραδινόταν, οι Τούρκοι θα τον σκότωναν. Ναι, αλλά ο θάνατος του, θ' ανακούφιζε τους πατριώτες του.

Κείνη την ώρα του έρχεται και άλλο μαντάτο. Τη γυναίκα του και τα κορίτσια του, ενώ εκατέβαιναν στο γυαλό για να μπαρκάρουν με μονόξυλο για το *Τσιρίγο*, τις είδαν οι Τούρκοι, τις εκυνήγησαν και τις έπιασαν. Η γυναίκα του, η Σγουρομάλλινη, τους ξέφυγε λαβωμένη. Η μικρότερη απ' τις κόρες του, η *Λευτερούσα*, πήδηξε σ' ένα γκρεμό και σκοτώθηκε. Τις άλλες δύο τις έσυραν σκλάβες στον πασά. Και κείνος παράγγειλε στο Δασκαλογιάννη πως θα τις άφηνε λεύτερες, αν αυτός παραδινόταν.

Τραγική η θέση του αρχικαπετάνιου και πατέρα. Υπάρχει κάτι ξεχωριστό στην κρητική ψυχή, που είναι πιο δυνατό κι απ' τη ζωή και απ' το θάνατο. Είναι η φλόγα που λέγεται περηφάνεια, πείσμα, παλικαριά. Κι αυτή, όμως, λυγιά μπροστά στον πατρικό πόνο. Αυτός λύγησε και την καρδιά του Δασκαλογιάννη.

Ξανακαλεί τους άλλους καπεταναίους σε σύσκεψη. Πεινασμένοι, άυπνοι, λαβωμένοι οι περισσότεροι, αφήνουν τα πόστα τους και πάνε κοντά του. Τους μιλά για την απόφαση του να παραδοθεί. Οι μισοί αρνούνται να συμφωνήσουν, γιατί προβλέπουν το τέλος του.

-Εγώ, τους λέει ο Δασκαλογιάννης, είμαι ξωφλημένος. Έπαιξα, έχασα, θα πλερώσω. Έμπαινε ο Φθινόπωρος πρῶιμος κι αγριεμένος. Ήρθε το πρωτοβρόχι, οι καταχνιές κατέβηκαν στα βουνά και οι κουρελιασμένοι γέροι και τα ξυπόλυτα παιδιά τουρτούριζαν απ' το κρύο, ενώ οι ηλικιωμένες νέες και οι γυναίκες γύριζαν πεινασμένες και γυμνές σαν τα αγριόγιδα στις σπηλιές και τα βαθουλώματα.

Ο Δασκαλογιάννης δεν άντεχε άλλο σ' αυτή την κατάσταση. Παράγγειλε στο γέρο υπαρχηγό του, το Μανούσακα:

-*Δε μπορώ πλιό, Μανούσακα. Φεύγω!*
Ήξερε πως πήγαινε στο θάνατο, μα προτιμούσε να σωθούν τα Σφακιά.

**«Ο ποθαμός μου στα Σφακιά πολύ καλό θα φέρει,
γιατί χειμώνας έρχεται, πάει το καλοκαίρι.
Στα χιόνια πάνου οι Σφακιανοί ούλοι να μη χαθούνε,
γιατί θε νάρθη ο καιρός να μας εγδικηθούνε...»** θα πει ο λαϊκός μας στίχος.

Ασπάστηκε ένα ένα τα παλικάρια του, χαιρέτησε τη γυναίκα του και ύστερα τράβηξε για το Φραγκοκάστελλο. Αλλαλαγμός σηκώθηκε στο τούρκικο στρατόπεδο, όταν τον είδαν. Βγήκε κι ο σερασκέρης να τον υποδεχθεί. Τούκανε μάλιστα και το τραπέζι κι όλη η αιθέρα της τουρκιάς της Κρήτης βγήκε στο «τσακίρ κέφι».

Την άλλη μέρα άδειασαν και τα Σφακιά απ' τα τούρκικα ασκέρια. Το γλέντησαν και κείνα φεύγοντας. Και γύρισαν οι Σφακιανοί στον τόπο τους. Σε λίγες μέρες μια δυνατή συνοδεία μετέφερε το Δασκαλογιάννη με την κόρη του τη Μαρία και άλλα παλικάρια στο Ηράκλειο. Δεν έμεινε χωριό στο διάβα του που να μην κλάψει. Έβγαιναν στις βουνοκορφές οι κάτοικοι, κοίταζαν τη συνοδεία και δάκρυζαν. Έκαναν πολλοί το σταυρό τους, σαν νάταν κιόλας πεθαμένος.

Και στο μεγάλο Κάστρο όταν έφταναν, ο τούρκικος όχλος γέμισε τα στενά δρομάκια και τα σπίτια της πλατειάς στράτας και τα Μεντέμια ψηλά. Φώναζαν, ούρλιαζαν και πάσκιζαν να βρουν λάσκο κάπου το στρατό για να χυθούν και να μαχαιρώσουν το Δασκαλογιάννη.

Στην πόρτα του σεραγιού περίμενε και ο πασάς ο Καστρινός, ο μεγαλύτερος της Κρήτης, με τρεις αλογοουρές, με τους άλλους πασάδες. Γελούσαν και τ' αυτιά ουλονών απ' τη χαρά τους.

Όταν πλησίασε ο Δασκαλογιάννης, τον κοίταξε ο πασάς απ' το κεφάλι ως τα πόδια περίεργα κι ύστερα γύρισε στον οντά του με τους άλλους. Στη διπλανή αίθουσα στρώθηκαν σοφράδες με όλα τα καλά που χάρισε ο Θεός στην Κρήτη. Κεριά και καντήλια φώτιζαν, δούλες πηγαινοερχόνταν και ικανοποιούσαν τις ορέξεις των συνδαιτημόνων και ο **Χουσείν** περισσότερο απ' όλους έλαμπε από χαρά πούχε πλάι του, τούτο τον ατίθασο επαναστάτη. Ήταν η πιο κατάλληλη ώρα να του ζητήσει να μπει στη μέση να παραδοθούν και τ' αδέρφια του και οι άλλοι επαναστάτες.

-Εγώ και το Δοβλέτι, λέει σε μια στιγμή στο Δασκαλογιάννη, έχουμε συμφέρο να μας αγαπούν οι ξυπνοί ραγάδες. Μα την πίστη μου, ό,τι και να μου ζητήσουν θα το κάμω.

Μεταχειρίστηκε κι άλλα τεχνάσματα να ξεγελάσει το Δασκαλογιάννη να γράψει στ' αδέρφια του να 'ρθούνε να παραδοθούν. Κι ο Δασκαλογιάννης καμώθηκε πως συμφωνεί. Άνοιξε αλληλογραφία με τ' αδέρφια του, μα με σημάδια στις επιστολές του τους ειδοποιούσε για τ' αντίθετο. Όσπου σώθηκε η υπομονή του Χουσείν.

Και προστάζει να ρίξουν το Δασκαλογιάννη στη φυλακή και να τον βασανίσουν. Εκεί αρχίζει η ζωή βαρειά, σκοτεινή, δίχως απαντοχή. Βασανιστήρια, πείνα και αγγαρίες. Ο Δασκαλογιάννης άκουε τη κόρη του Μαρία να βασανίζεται στα διπλανά κελιά και ράγιζε η καρδιά του. Αποζητούσε το θάνατο να τον λυτρώσει. Δεν υπάρχει τραγικότερη περίπτωση για έναν πατέρα.

Τα βάσανα κράτησαν ως τις 17 Ιουνίου 1771. Εκείνο το πρωινό ο Χουσείν φώναξε ένα βάρβαρο γενίτσαρο και τον πρόσταξε:

-Θέλω το θάνατο του Δασκαλογιάννη σκληρό και στη μεγάλη πλατεία.

-Καλό πασά αφέντη, θα τον περιποιηθώ το γκιαούρη, απάντησε εκείνος.

Ο Γενίτσαρος κάλεσε αμέσως την παρέα του κι έδωσε εντολές. Κι αμέσως πήραν το Δασκαλογιάννη και τον έσυραν στην πλατεία. Βγήκαν τελάληδες στους μαχαλάδες και κάλεσαν όλο το συρφετό να 'ρθεί ν' απολαύσει το θέαμα.

Πλάκωσαν μπουλούκια τουρκιάς στην πλατεία του Ακ-μειντάν, στην ανατολική πύλη του Κάστρου και πετούσαν πέτρες, τρυπούσαν με ξύλα, γιουχαΐζαν το μελλοθάνατο. Ήρθαν και μερικοί μαραγκοί, έμπηξαν πασσάλους στη γη, κάρφωσαν σανίδες κι έκαμαν ένα θρόνο.

-Γιάε που θα σε κάτσω, Δάσκαλε. Στο θρόνο σαν το μητροπολίτη, έλεγε και ξανάλεγε ο μπόγιας στο Δασκαλογιάννη.

Και κείνος δε μιλούσε. Ένοιωθε πως κείνη την ώρα στο πρόσωπο του παιζόταν η τιμή και η περηφάνεια της Κρήτης. Πίστευαν οι άπιστοι πως θα γελοιοποιούσαν τον αρχιεπαναστάτη. Το καταλάβαινε όμως εκείνος κι έσφιγγε τα δόντια του, μάζευε όλη τη δύναμη του, να δώσει την τελευταία του μάχη.

Όταν κατασκευάστηκε ο θρόνος τον άρπαξαν και τον απίθωσαν απάνω. Του έδεσαν χέρια και πόδια να μην μπορεί να κινηθεί. Ανέβηκε και ο Γενίτσαρος στο θρόνο κρατώντας στο χέρι ένα ξυράφι. Άρπαξε το Δασκαλογιάννη απ' τα μαλλιά και άρχισε να τον γδέρνει σιγά σιγά με μαστοριά, λες και τον ξύριζε. Έκοβε λουρίδες απ' το κεφάλι μέχρι το στήθος και την πλάτη. Πήδηξαν τα αίματα, βάφτηκαν τα χέρια του μπόγια που έπαιρνε λουρίδες με δέρμα και κρέας και τις πετούσε μακριά πάνω στο πλήθος που ούρλιαζε από χαρά.

Μάταια περίμεναν το Δασκαλογιάννη να κλάψει, να φωνάξει, να ζητήσει έλεος. Μόνο που κάθε φορά που έκοβε το ξυράφι το κορμί του, άφηνε να του ξεφεύγει ένα πνιχτό μουγκρητό. Τίποτα άλλο.

-Καπετάνιε, άνοιξε τα μάτια σου να ιδείς πως σου παν τα κόκκινα, του φώναζε ο μπόγιας και γελούσε γεμάτος περηφάνεια για το κατόρθωμα του.

Τούφεραν μπροστά του και τον αδερφό του το Σγουρομάλλη, που ήταν και κείνος αιχμάλωτος. Τον κοίταξε με παράπονο ο Δασκαλογιάννης, μα δεν έβγαλαν μιλιά τα χείλη του. Και κείνος βλέποντας τον έτσι τρελλάθηκε κι έμεινε τρελλός στην υπόλοιπη ζωή του.

Μόλις προχώρησε το ξυράφι στο κορμί του ήρωα, η βασανισμένη του ψυχή βγήκε και πέταξε στα ουράνια. Ο μπόγιας όμως συνέχισε το έργο του. Έκοβε κομμάτια από το δέρμα του και τα πετούσε στον όχλο για να τον φανατίζει. Κι όταν βαρέθηκε και βεβαιώθηκε πως πέθανε, πέταξε το μισογδαρμένο κουφάρι πάνω σε κάτι ξύλα. Κι έμεινε κει δυο μερόνυχτα να το σαπίσει η καλοκαιριάτικη κάψα. Ύστερα πρόσταξαν δύο ραγιάδες ν' ανοίξουν λάκκο και να το θάψουν, γιατί μύριζε.

Εκεί στο λάκκο στην άκρη της πλατείας έμεινε το κουφάρι του Δασκαλογιάννη, μα η ψυχή του και το πνεύμα του πέταξαν πάνω στα βουνά και στα φαράγγια της Κρήτης και γκάρδιωναν τους Κρητικούς και τους ορμήνευαν πως ο πρώτος πόθος που φωλιάζει στην καρδιά τους είναι η λευτεριά. Και να μη σταματήσουν τον αγώνα ώσπου να 'ρθει κάποτε. Και ήρθε, έστω και αργοπορημένη.

Από το βιβλίο του Κώστα Δ. Παπαδημητρίου: «Τελευταίες ώρες -τελευταία λόγια των Αγωνιστών του 21» Αθήνα 1993.